

Наталія ТОПЧИЙ

викладач відділу підготовки прокурорів
з підтримання державного обвинувачення в суді
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук
nataliatopchii@mail.ua

УДК 343.8

ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ФРАНЦІЇ

Відомо, що будь-який інститут кримінального процесуального права повинен удосконалюватися з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Адже, як зазначено в Пояснювальному меморандумі до Рекомендації Рес (2009) 19 «Про служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції», держави повинні приводити національне кримінальне законодавство у відповідність до єдиних стандартів [1].

З огляду на це затримання як самостійний інститут вітчизняного кримінального процесу потребує особливої уваги, оскільки є тимчасовим запобіжним заходом, що обмежує одне з основоположних прав людини – право на свободу та особисту недоторканність.

Серед країн Європейського Союзу найбільший інтерес становить Республіка Франція, оскільки в зазначеній державі порушення процедури затримання мають пряме відношення до визнання доказів, отриманих під час цього, недопустимими [2, с. 9, 114]. Як вбачається з роз'яснення вчених, причинами є те, що затримання належить до засобів обмеження прав, які прямо передбачені в Конституції Франції [3, с. 95; 4, с. 473], тому порушення під час короткочасного обмеження волі (затримання) слід розцінювати як порушення норм Основного Закону [5, с. 8; 6, с. 172].

Затримання за законодавством Франції не є темою, що не досліджувалася у юридичній науці. Зокрема, висновки щодо порядку короткочасного обмеження волі (затримання) у

Французькій Республіці в різні періоди часу зробили такі провідні вчені, як: Л.В. Головка, К.Ф. Гуценко, К.Б. Калиновський, В.Т. Мальяренко, А.В. Молдован, В.В. Молдован, Б.О. Філімонов тощо. Однак привертає увагу та обставина, що нині багато проблем, присвячених затриманню за кримінально-процесуальним законодавством Франції, залишаються не розкритими.

Мета статті полягає у висвітленні питання щодо порядку затримання особи за кримінальним процесуальним законодавством Франції.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють порядок затримання в Республіці Франція, слід вважати: Конституцію Французької Республіки [7; 8; с. 116], що гарантує право на свободу та особисту недоторканність [9; с. 381; 4, с. 473]; Кримінально-процесуальний кодекс Французької Республіки (КПК Франції) [10], який визначає порядок затримання особи у кримінальному провадженні.

Так, у кримінальному процесі Франції затриманням вважається примусове перебування особи в поліцейському відділку. До такого висновку спонукають, зокрема, роз'яснення Л.В. Головка: «... у Франції затримання розпочинається з моменту доправлення особи в поліцейський відділок до обрання запобіжного заходу» [2, с. 49], а також А.В. Молдована, який вказує, що в цій країні розмежовують затримання та доправлення особи в полі-

цейський відділок [11, с. 158–159]. З урахуванням викладеного зауважимо: відразу стає зрозуміло, чому у Франції заборонено фізичним особам здійснювати будь-яке затримання. Як вбачається, дані суб'єкти мають право лише примусово доставити у відділ поліції підозрюваного.

Суб'єктами, уповноваженими затримувати особу у Франції під час провадження дізнання очевидних злочинів (проступків) і початкового дізнання [12, с. 55; 13, с. 133], згідно зі ст. 20 КПК Франції на сьогодні є лише офіцери судової поліції. Іншим посадовим особам (жандарми, інспектори поліції, інші чиновники поліції [14, с. 1067; 15, с. 683]) це забороняється [16, с. 330]. Проте так було не завжди, оскільки, наприклад, згідно з рішенням Європейського суду з прав людини у справі «Бозано (Bozano) проти Франції» можна вказати, що свого часу «жандарми» та «інші працівники поліції» також проводили затримання, зокрема: «Під час звичайної перевірки французька жандармерія затримала заявника. ... У той же вечір поліція затримала заявника на вулиці» [17]. Аналогічно вказано в справі «Томазі (Tomasi) проти Франції»: «Громадянин Франції пан Томазі був затриманий поліцією Бастії («Верхня Корсика») за підозрою у вчиненні в співучасті вбивства, а також замаху на вбивство» [18].

Зміни, що відбулися у французькому законодавстві в питанні стосовно суб'єктів, уповноважених проводити затримання під час провадження дізнання, можна пояснити тим, що повноваження проводити процесуальні дії, в тому числі допит, згодом залишилися лише в «офіцерів судової поліції». Після затримання особи обов'язково відбувається її допит, але це вважається процесуальною дією [19, с. 545–546; 5, с. 8–9].

Отже, згідно з наведеними поглядами слід зробити перший висновок: у Франції обмежено перелік суб'єктів, уповноважених проводити затримання. Ними є офіцери судової поліції. Всі інші мають право лише доставити підозрюваного до відділку поліції. У зв'язку з цим затримання та доправлення особи в поліцейський відділок не є тотожними поняттями.

Підстави затримання під час провадження дізнання у Франції мають певні особливості.

Зокрема, офіцер судової поліції вправі затримати особу: або якщо є відомості (докази) про її причетність до вчиненого злочину (ст. 77 КПК Франції) [2, с. 47]; або якщо необхідно перевірити інформацію про її причетність до вчиненого, або того, що готується, злочину [11, с. 162; 6, с. 173]. Іншими словами, має йтися про наявність інформації щодо того, що певна особа вчинила чи може бути причетною до вчиненого, або такого, що готується, злочину. Отож слід погодитися з К.Ф. Гуценком, що у Франції метою затримання є забезпечення фіксації, а також перевірка інформації про причетність певної особи до кримінального правопорушення [16, с. 330].

Строк затримання особи залежить від підстав та мети затримання. Так, згідно з висновками М.Г. Стойка [6, с. 173], Л.В. Головка [2, с. 47–48], К.Ф. Гуценка [16, с. 330–331] початковий строк затримання не може перевищувати 24 годин. Проте, якщо особа затримана лише в зв'язку з необхідністю її допитати щодо вчиненого злочину і немає доказів її причетності до цього злочину, вона може примусово утримуватися лише на час, потрібний для допиту, але в разі необхідності такі строк і час затримання може бути подовжено на той самий термін прокурором. Для цього затриманого обов'язково представляють (доставляють) до прокурора.

Однак, якщо допитується особа, стосовно якої є вагомі докази вважати, що вона причетна до вчиненого, або такого, що готується, злочину, то за таких обставин час затримання, знову-таки, становить 24 години, проте може бути продовжений прокурором на цей же термін, але без представлення (доставлення) затриманого.

З приводу строків затримання доцільно додати, що стосовно злочинів певних категорій строки короткочасного обмеження волі можуть бути дещо іншими, а саме: «... до 96 годин» [20, с. 474–475; 16, с. 331], про що йтиметься далі.

Отже, з викладеного вбачається наступний висновок: у Франції положення кримінального процесуального законодавства стосовно строків затримання не є однаковими у всіх випадках. Як засвідчують наведені відомості, строк залежить від підстав затримання та ка-

тегорії злочину, у зв'язку з вчиненням якого особу затримали.

Після закінчення терміну затримання особа: або звільняється; або стосовно неї розпочинається кримінальне провадження (кримінальне переслідування) і за необхідності застосовується один із запобіжних заходів. Зокрема, як роз'яснює А.В. Молдован, по завершенню короткочасного обмеження волі складається протокол, який направляється прокурору для прийняття рішення про початок дізнання чи попереднього слідства. За відсутності підстав для цього особа звільняється [11, с. 162].

Що ж до найбільш суттєвих особливостей у процедурі затримання під час провадження дізнання зауважимо, що французький законодавець має власний погляд на порядок реалізації права на захист під час короткочасного обмеження волі (затримання). Так, за загальним правилом на початку затримання офіцер судової поліції має поінформувати затриманого про його права, окремо роз'яснити право надавати пояснення, відповідати на запитання або мовчати. Крім того, не пізніше ніж через три години після затримання надати можливість повідомити по телефону про своє місцеперебування, членів сім'ї чи інших осіб, з якими спільно проживає. На першу вимогу затриманого чи членів його сім'ї надати можливість пройти медичний огляд [2, с. 48].

Проте у частині реалізації права на захист шляхом зустрічі із захисником до першого допиту після затримання встановлено, що така зустріч може тривати лише 30 хвилин. Наступна (друга) зустріч може відбутися лише через 20 годин після затримання, а у разі продовження строку затримання – ще через 12 годин. При цьому, як зазначають Б.Г. Розовський [20, с. 474–474] і К.Ф. Гуценко [16, с. 331], у справах, пов'язаних з організованою злочинністю, бандитизмом, рекетом, сутенерством, вимаганням тощо, – протягом перших 36 годин з моменту затримання, у справах, пов'язаних з тероризмом і торгівлею наркотиками, – протягом перших 72 годин, а за певних обставин і 96 годин. Затриманому взагалі може бути відмовлено у зустрічі із захисником, а тривалість першого побачення – обмежуватися 30 хвилинами.

Отже, як бачимо, у Франції стосовно деяких категорій злочинів дозволяється значно обмежувати право на захист, зокрема: перша зустріч із захисником може відбутися лише після спливу певного часу з моменту затримання та бути нетривалою за часом.

Розглядаючи особливості затримання вже під час досудового розслідування, спочатку слід зазначити, що в Республіці Франція суб'єктом розслідування є слідчий суддя [11, с. 156; 15, с. 684; 14, с. 1067], який: або самостійно виконує усі слідчі дії; або дає окреме доручення про їх проведення іншому слідчому судді (якщо слідчу дію необхідно провести в іншій адміністративно-територіальній одиниці); або дає доручення офіцеру судової поліції (ч. 1 ст. 81 КПК Франції) [16, с. 344, 350]. Тобто з урахуванням висновків Л.В. Головка: «... до переліку слідчих дій відноситься затримання» [2, с. 89], під час досудового розслідування суб'єктом затримання є: слідчий суддя; офіцер судової поліції, який діє за дорученням слідчого судді.

Підстави затримання особи при досудовому розслідуванні несуттєво відрізняються від підстав затримання під час провадження дізнання. Зокрема, під час досудового розслідування обвинуваченого можна затримати, якщо він також не з'являється на виклики слідчого судді, а саме, як зазначається дослідниками кримінального процесу Франції [19, с. 546]: «слідчий суддя може забезпечити присутність обвинуваченого у разі його неявки, постановою про привід або затримання» [21].

Однак додамо, згідно з роз'ясненнями А.В. Молдована [11, с. 159] у Франції постанова про привід за великим рахунком є також затриманням особи, оскільки, як зазначає вчений, під час досудового розслідування: коли здійснили привід особи, але її неможливо негайно (відразу) допитати, її перенаправляють в арештний дім, де вона може перебувати до 24 годин; коли особу затримали на підставі постанови про затримання, то її поміщають в арештний дім, де вона може перебувати до 48 годин.

Під час досудового розслідування право на захист через зустрічі із захисником хоч і не так обмежено, як під час провадження дізнання, але також має особливості реалізації. Так, затриманий може вільно спілкуватись зі

своїм адвокатом, починаючи з першого допиту його слідчим. Проте слідчий суддя теж має право заборонити це спілкування на певний час [14, с. 1068].

Підсумовуючи викладене, слід зробити висновки, що порядок затримання в кримінальному провадженні Франції має такі особливості: 1) під час провадження дізнання затримання розглядається як час примусового перебування особи в поліцейському відділку. У зв'язку із цим затриманням не вважається час примусової доставки до правоохоронного органу; 2) під час провадження дізнання за-

тримання, як правило, проводиться офіцером судової поліції, тоді як інші посадові особи даного органу, фізичні особи, позбавлені можливості здійснити це. Вони мають право лише доставити підозрюваного до правоохоронного органу; 3) під час провадження дізнання затримувати можна особу, стосовно якої наявна інформація про причетність до вчиненого або такого, що готується, злочину; 4) в разі затримання особи право на захист (зустріч із захисником) як під час провадження дізнання, так і під час провадження досудового розслідування може бути значно обмежене.

Список використаних джерел:

1. Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні / за заг. ред. О.А. Банчука. – К.: Атіка, 2012. – 624 с.
2. Головки Л.В. Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции / Л.В. Головки. – М.: Спарк, 1995. – 130 с.
3. Иностранное конституционное право / под ред. В.В. Маклакова. – М.: Юрист, 1996. – 512 с.
4. Конституционное право зарубежных стран: учеб. для вузов / под. общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. – М.: Норма, 2004. – 832 с.
5. Калиновский К.Б. Уголовный процесс современных зарубежных государств: учеб. пособ. / К.Б. Калиновский. – Петрозаводск: ПетрГУ, 2000. – 55 с.
6. Стойко Н.Г. Уголовный процесс западных государств и России: сравнительное теоретико-правовое исследование англо-американской и романо-германской правовых систем: моногр. / Н.Г. Стойко. – СПб.: СПбГУ, 2006. – 264 с.
7. Конституція Франції від 4 жовтня 1958 року (станом на 15 січня 2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseilconstitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958.25742.html>
8. Конституционное право зарубежных стран: хрестоматия / О.В. Ганин, В.В. Захаров. – Тамбов: Тамбовский государственный технический университет, 2006. – 192 с.
9. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран / В.Е. Чиркин. – М.: Юрист, 1997. – 568 с.
10. Кримінально-процесуальний кодекс Франції від 23 грудня 1958 року (станом на 15 січня 2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>
11. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посіб. / А.В. Молдован. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
12. Волков К.Д. Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Волков Кирило Дмитрович. – К., 2015. – 245 с.
13. Багдасаров Р.В. Принцип состязательности в уголовном процессе России и стран Европейского Союза / Р.В. Багдасаров. – М.: Юрлитинформ, 2008. – 216 с.
14. Тертишник В.М. Кримінальне процесуальне право України: підруч. / В.М. Тертишник. – К.: А.С.К., 2003. – 1120 с.
15. Уголовный процесс: учеб. для студ. / под ред. В.П. Божьева. – М.: Спарк, 2002. – 704 с.
16. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головки, Б.А. Филимонов. – М.: Зерцало-М, 2001. – 480 с.
17. Бозано проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 18 грудня 1986 року за заявою № 9990/82 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22bozano%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-100613%22%7D>
18. Томазі проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 27 липня 1992 року за заявою № 12850/87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22tomazi%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-100613%22%7D>

2:[%22TOMASI%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-104176%22]}

19. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: учеб. / отв. ред. П.А. Лупинская. – М.: Юрист, 2001. – 696 с.

20. Розовский Б.Г. Ненаучные заметки о некоторых научных проблемах уголовного процесса / Б.Г. Розовский. – Луганск: РИО ЛАВД, 2004. – 600 с.

21. Квінн проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 22 березня 1995 року за заявою № 18580/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22QUINN%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-105945%22%5D%7D>

Наталія ТОПЧИЙ

ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ФРАНЦІЇ

Розглядається інститут затримання за кримінально-процесуальним законодавством Франції. Розкривається поняття цього інституту, визначено перелік суб'єктів, уповноважених затримувати особу в зазначеній країні. Звертається увага на особливості реалізації права на захист під час затримання особи у Франції. З'ясовано порядок короткочасного обмеження волі (затримання).

Ключові слова: кримінальне провадження; зарубіжний досвід; Франція; затримання; порядок застосування.

Наталія ТОПЧИЙ

ПОРЯДОК ЗАДЕРЖАННЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕСЕ ФРАНЦІЇ

Рассматривается институт задержания согласно уголовно-процессуальному законодательству Франции. Раскрывается понятие этого института, определен перечень субъектов, уполномоченных задерживать лицо в данной стране. Обращается внимание на особенности реализации права на защиту при задержании лица во Франции. Выяснен порядок кратковременного ограничения свободы (задержания).

Ключевые слова: уголовное производство; зарубежный опыт; Франция; задержание; порядок применения.

Natalia TOPCHUYI

ARRANGEMENT DETENTION IN CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

In article to review institute detention according to criminal procedural legislation France. To open notion this institute, and to determine subject, how empower to detain person in this country. To apply attention here peculiarity law take it defense while detention person in France. To select out arrangement short-term limitation will (detention).

Keywords: criminal procedure; foreign experience; France; detention; arrangement use.

